

Аналіз дотримання редакціями друкованих ЗМІ нормативних документів щодо оформлення вихідних відомостей у періодичних (крім газет) і продовжуваних виданнях за 2009 рік

Проблема оформлення вихідних відомостей видань нині набула особливої актуальності саме тому, що зі збільшенням кількості видавців, які презентують свою різноманітну продукцію на ринку преси, різко зросла кількість видань з порушеннями положень нормативних документів щодо наведення й розміщення елементів вихідних відомостей у виданнях.

Оформлення вихідних відомостей є одним із найважливіших етапів підготовки видань до друку, оскільки вихідні відомості видання містять усю необхідну читачам інформацію про нього.

Відділ державної стандартизації Книжкової палати України здійснює постійний контроль за оформленням вихідних відомостей у періодичних і продовжуваних виданнях, які надходять у Книжкову палату як обов'язкові примірники.

На основі аналізу періодичних і продовжуваних видань щодо оформлення в них вихідних відомостей було зроблено висновок, що більшість редакцій порушують вимоги чинних в Україні основних правових і нормативних документів: Законів України "Про видавничу справу", "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні", "Про авторське право і суміжні права"; національних стандартів — ДСТУ 4861:2007 "Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості", ДСТУ 4515:2006 "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація серіальних видань", ДСТУ 3017—95 "Видання. Основні види. Терміни та визначення", а також міждержавного стандарту, чинного в Україні, — ГОСТ 7.5—88¹⁾ "СИБИД. Журнали, сборники, информационные издания. Элементы издательского оформления".

Прикладом неналежного оформлення вихідних відомостей у журналах і збірниках є такі видання, як: "Агронум", "А95", "Актуальні проблеми європейської інтеграції", "Афиша", "Виноград", "Вісник Черкаського інституту агропромислового виробництва", "Власть денег", "Вокруг света", "Вчені записки Університету економіки та права "Крок", "Деньги", "Добрий пастир", "Конструювання виробництв та експлуатація сільськогосподарських машин", "Культура України", "Личный счет", "Настоящий хозяин", "Наука и жизнь", "Наукоємні технології", "Ортопедия, травматология и протезирование", "Пасіка", "Персонал", "Право і практика", "Проблеми клінічної педіатрії", "Продукты и ингредиенты", "Світ геотехніки", "Слово і Час", "Современная педиатрия", "Современная стоматология", "Соціум", "Сучасне птахівництво", "Терминал", "Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика", "Український збірник", "Український нейрохірургічний журнал", "Український терапевтичний журнал", "Український тиждень", "Украинский юрист", "Фізика конденсованих високомолекулярних систем", "Чумацький шлях", "Юний натураліст" тощо.

Редакції журналів і збірників допускають багато помилок в оформленні титульного чи суміщеного титульного аркуша. Так, у виданнях часто взагалі немає титульного аркуша або замість нього подають суміщений титульний аркуш, в якому майже всі вихідні відомості, крім назви видання, відсутні. Та навіть якщо у виданні є титульний аркуш, його, зазвичай, оформлюють з помилками.

У деяких виданнях на титульному аркуші в підзаголовкових даних не зазначено вид періодичного видання ("журнал" чи "збірник наукових праць") або його подають не за ДСТУ 3017. Це такі видання, як "Заработная плата", "Кадровик України", "Лідер України", "Нефтерынок",

"Овощеводство", "Проблеми техніки", "Ринок інсталяцій", "Рыболов профи" тощо.

А в таких виданнях, як "Аграрна техніка та обладнання", "Амстор", "Безпека дорожнього руху України", "Бионика интеллекта", "Welcome to Ukraine Magazine", "Веселочка", "Ветеринарна медицина України", "Виноград", "Вокруг света", "Географія та основи економіки в школі", "Геопрофіль", "Наука и жизнь", "Наукоємні технології", "Світ геотехніки", "Слово між нами", "Терминал", "Український юрист" у підзаголовкових даних не зазначено відомості про періодичність виходу видань та місяць і рік їхнього заснування. Згідно з ДСТУ 4861 місяцем і роком заснування видання є місяць і рік виходу його першого номера.

Поширеною грубою помилкою є відсутність у підзаголовкових даних відомостей про засновника (співзасновників) видання. Редакції журналів і збірників не дотримуються також положень нормативних документів щодо наведення у підзаголовкових даних нумерації видань. Так, у продовжуваних виданнях (збірниках наукових праць) допускають помилки в наведенні номера чергового випуску видання, подаючи подвійну нумерацію — поточну та валову, що є грубим порушенням положень нормативних документів, оскільки подвійну нумерацію подають тільки у періодичних виданнях. У продовжуваних виданнях треба подавати валову нумерацію, тобто нумерацію видання з дня його заснування.

У журналах "Домашний очаг", "Населення України", "Німчич" нумерація відсутня взагалі. У виданнях "Автомир", "Автосалони города", "Дніпро", "Роботодавець", "Надзвичайна ситуація", "Обдарована дитина" відсутня валова нумерація, подано тільки поточну.

Трапляється й таке, коли на обкладинці журналу нумерація є, а на титульній сторінці вона відсутня, як у виданнях "Современная педиатрия", "Современная стоматология", "Сучасне птахівництво". Тоді як у першу чергу основні вихідні відомості треба подавати на титульній сторінці, на обкладинці їх повторюють. У деяких виданнях нумерацію наводять над назвою, а зазначити її треба під назвою, у складі підзаголовкових даних.

Ще однією поширеною помилкою, яку допускають редакції журналів і збірників, є відсутність у виданнях вихідних даних. Згідно з ДСТУ 4861 вихідні дані містять такі елементи, як місце видання, назву видавця та рік випуску видання. Вихідні дані наводять у нижній частині титульної чи суміщеної титульної сторінки, наприклад:

Харків • Х Н Е У • 2009

або:

Харків
Х Н Е У
2009

У багатьох виданнях неправильно подають знак охорони авторського права (©) на видання в цілому. Знак охорони авторського права на періодичне або продовжуване видання в цілому має містити назву юридичної особи, що володіє виключним авторським правом на видання, та рік його випуску, наприклад: © "МОЛОДЬ ІРИНОК", 2009.

Серед поширених помилок — відсутність у складі знака охорони авторського права року випуску видання. Таку помилку допущено, наприклад, у виданнях "Вокруг света", "Лідер України", "Юний натураліст".

У багатьох виданнях неправильно також розміщують знак охорони авторського права на видання в цілому. Згідно з ДСТУ 4861 його потрібно подавати в правому нижньому куті звороту титульного аркуша чи в нижній частині суміщеної титульної сторінки. Однак, у деяких виданнях

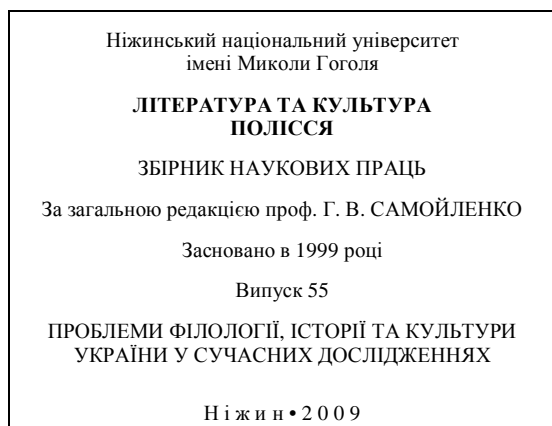
¹⁾ Від 01.10.2010 набуває чинності ДСТУ 7152:2010 "Інформація та документація. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках".

редакції подають © не у визначеному стандарті місці чи не подають його зовсім. У виданнях "Самостійна Україна" та "Хімічна промисловість України" © взагалі відсутній. У виданнях "Ідеї вашого дома", "Радиоелектроніка та інформатика", "Інвестиції: практика та досвід" — не у визначеному стандарті місці.

Багато помилок редакції періодичних і продовжуваних видань допускають під час наведення випускних даних. Згідно з ДСТУ 4861 у складі випускних даних треба наводити: відомості про видачу Свідоцтва про державну реєстрацію засобу масової інформації; тираж; номер замовлення виготовлювача видавничої продукції, відомості про місцезнаходження, а також телефон та електронну адресу редакції; відомості про найменування й місцезнаходження видавця та виготовлювача видавничої продукції, а також відомості про видачу виготовлювачу видавничої продукції Свідоцтва про внесення його до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи. Але більшість видавців подають елементи випускних даних частково або зовсім їх не подають.

Через відсутність у випускних даних поштової адреси й телефону редакції фахівці Книжкової палати України не можуть оперативним повідомити видавця про допущені помилки в оформленні видання.

Порушують редакції положення нормативних документів й у поданні Міжнародного стандартного номера серіальних видань (ISSN). Найгрубішою помилкою є наведення в продовжуваних виданнях Міжнародного стандартного номера книги (ISBN). Згідно з ДСТУ 3814—88 "Інформація та документація. Видання. Міжнародна стандартна нумерація книг" та положень "Інструкції про порядок надання Міжнародного стандартного номера книги в Україні" продовжуваним виданням ISBN не надають. У них треба наводити ISSN. ISBN, крім ISSN, може бути наданий продовжуваному виданню (за ДСТУ 4515) лише в тому випадку, якщо у складі його окремого випуску виходить видання монографічного характеру, що має власну назву, наприклад:

Прикладом неналежного подання ISSN є такі видання, як: "Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України", "Вісник Глухівського державного педагогічного університету", "Вісник післядипломної освіти", "Проблеми експлуатації обладнання шахтних стаціонарних установок", "Проблеми національної безпеки: регіональні та глобальні аспекти".

Крім того, у продовжуваних виданнях досить часто помилково наводять класифікаційний індекс ББК й авторський знак, а також макет анотованої каталожної картки. Нагадуємо, що ці елементи вихідних відомостей подають тільки в неперіодичних (книжкових) виданнях.

У виданнях, надрукованих іншою мовою, крім української, у перекладі українською мовою треба подавати: надзаголовкові дані, підзаголовкові дані, найменування видавця, засновника й виготовлювача видавничої продукції та місцезнаходження редакції, видавця й виготовлювача видавничої продукції. Але редакції таких видань, як: "Власть де-

нег", "Вокруг света", "Деньги", "Наука и жизнь", "Проблемы прочности", "Продукты и ингредиенты", "Терминал" зазначені вихідні відомості не наводять.

Окремо треба наголосити на значенні періодичних та продовжуваних видань у науковій сфері. Публікація в науковому виданні дає вченому можливість брати участь у наукових дискусіях, повідомляти про наукове відкриття та мати доступ до необхідної в науковій роботі інформації.

Світовий досвід свідчить, що наукові видання є важливим джерелом здобуття знань у усіх галузях науки й техніки. Саме науковим публікаціям належить перше місце в системі соціально-інформаційної комунікації. Тому, під час видавничого оформлення статей у наукових та науково-практичних виданнях, видавцям особливо важливо дотримуватись положень чинного в Україні міждержавного ГОСТ 7.5.

У багатьох наукових та науково-практичних виданнях трапляються порушення щодо видавничого оформлення статей. Так, зазвичай, редакції подають прізвища авторів статей після їх назв, а треба — перед назвами.

Пристатейні бібліографічні списки мають подаватися після тексту публікації, однак, редакції не дотримуються цього положення. Майже в усіх наукових виданнях відсутні дати надходження статей до редакції, які треба розмішувати після пристатейного бібліографічного списку.

Колонтитул у виданнях часто-густо подають частково або не подають зовсім. Згідно з ДСТУ 4861 колонтитул має містити такі елементи та подаватися в такій послідовності: Міжнародний стандартний номер серіальних видань (ISSN) (за його наявності); ключова назва видання; рік випуску видання; порядковий номер випуску (тому). Колонтитул розміщують окремим рядком у верхній чи нижній частині сторінки з початком кожної статті.

Усі наведені помилки повністю чи частково є в таких виданнях, як: "Актуальні проблеми психології", "Вісник інституту археології", "Дефектологія", "Діалог медіа-студії", "Персонал", "Проблеми військової охорони здоров'я", "Проблеми гуманітарних наук", "Проблеми екології", "Проблеми клінічної педіатрії", "Современная стоматология", "Сучасне птахівництво", "Техніка і технології АПК", "Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика", "Український радіологічний журнал", "Шпитальна хірургія" та інших.

Проте не всі редакції порушують положення нормативних документів щодо оформлення вихідних відомостей у журналах і збірниках. Є ряд видань, в яких вихідні відомості оформлені майже без помилок. Можна відзначити такі видання, як: "Авиационно-космическая техника и технология", "Вісник господарського судочинства", "Вісник Київського національного університету технології та дизайну", "Економіка та держава", "Збірник наукових праць КНЕУ", "Медицина транспорту України", "Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України", "Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності", "Українська національна ідея", "Українознавство", "Фізика і техніка високих давлень", "Фінансист", "Я — Перший".

Фахівцями Книжкової палати України постійно надається консультативна та методична допомога редакціям ЗМІ, що значно поліпшує стан оформлення вихідних відомостей у періодичних і продовжуваних виданнях.

Проведений аналіз періодичних і продовжуваних видань, які надійшли в Книжкову палату в 2009 році, щодо оформлення редакціями вихідних відомостей показує, що їм треба проводити систематичну та наполегливу роботу для досягнення високої якості й конкурентоспроможності українських видань на світовому ринку.

Список використаної літератури

1. Про видавничу справу: Закон України від 5 черв. 1997 р. № 318/97-ВР / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К. : Парлам. вид-во, 2004. — 17, [3] с. — (Серія "Закони України").
2. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листоп. 1992 № 2782-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 1. — С. 2—16.

3. *Про авторське право і суміжні права*: Закон України від 11 лип. 2001 № 2627-III // Урядовий кур'єр. — 2001. — 5 верес. — Орієнтир. — С. 1—16.
4. *ДСТУ 4861:2007*. Видання. Вихідні відомості. — Чинний від 2009—01—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2009. — 45 с. — (Інформація та документація).
5. *ДСТУ 3017—95*. Видання. Основні види. Терміни та визначення. — Чинний від 1996—01—01. — К. : Держстандарт України, 1995. — 47 с.
6. *ГОСТ 7.5—88*. Журналы, сборники, информационные издания. Элементы издательского оформления. — Введен 01.01.89. — М. : Гос. ком. СССР по стандартам, 1988. — 29 с. — (Система стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу).
7. *ДСТУ 4515:2006*. Видання. Міжнародний стандартний номер серіального видання. — Чинний від 2007—01—01. — К. : Держспоживстандарт України, 2007. — 6 с. — (Інформація та документація).
8. *Оформлення вихідних відомостей у виданнях : метод. рек. / уклад. Г. М. Плиса ; Кн. палата України. — Вид. 2-ге, змін. та доповн. — К. : Кн. палата України, 2008. — 52 с.*

Юлія Хювенен,
науковий співробітник відділу державної
стандартизації Книжкової палати України